

ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Стаття носить аналітичний характер; метою є теоретичне обґрунтування питань взаємодії суб'єктів освітнього процесу професійно-педагогічної підготовки фахівців у галузі фізичного виховання та спорту. Наголошується, що професійно-педагогічна підготовка фахівців фізичного виховання спрямована не тільки на отримання базових науково-методичних знань, але й на впровадження нововведень, які мобілізують ресурси педагогічної системи, приводять до підвищення результативності фахової підготовки. Зазначається, що вплив на формування професійно-педагогічних якостей та пізнавальну діяльність студентів мають педагогічні технології, які передбачають професійне спілкування суб'єктів навчально-тренувального процесу. Значну роль відіграє діалогово-комунікативна взаємодія на рівні "викладач – студент", "студент – викладач", "викладач – аудиторія". Наводяться приклади класичних та сучасних, більш поширених і ефективних методів, серед яких – "Віртуальна академія" (застосування онлайн-технологій освіти), участь у вебінарах, онлайн-конференціях, Інтернет-клубах. Широко використовується заняття з моделювання діяльності вчителя, де контролюється діяльність малих груп, стимулюється взаємодопомога, обмін інформацією, знаннями, особистим практичним досвідом. Значно підвищується рівень спілкування, створюється позитивний психоемоційний клімат, покращуються міжособистісні стосунки студентів і викладача, що зумовлює формування у них позитивної самооцінки, яка є структурним психоемоційним компонентом мотиваційної сфери професійно-педагогічної підготовки. Метод пробних переміщень передбачає створення максимально наближених у педагогічному колективі посад, посадових обов'язків, що дають можливість студенту "виконувати" функції відповідно до посади, на яку його "призначено". Зазначається, що під час навчання учасники освітнього процесу розвивають особистісно орієнтовані здібності до діалогово-комунікативної діяльності, спілкування в процесі професійно-педагогічної підготовки в умовах реальної навчально-виховної, фізкультурно-оздоровчої, спортивно-змагальної практики. Узагальнена позиція з приводу того, що суб'єкт-суб'єктні взаємини під час навчання забезпечують співпрацю викладача та студентів для досягнення зазначеної навчальної і виховної мети.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, спілкування, методи, педагогічні технології.

Розвиток системи національної освіти, реформа закладів вищої освіти носять системний характер, охоплюючи при цьому загальні структурні складники суттєвої модернізації, оптимізації та наближення їх до світового рівня навчально-виховних, наукових, фахових стандартів. Фізичне виховання в освітній сфері, як складова частина системи освіти, має закласти основи забезпечення та розвитку фізичного й морального здоров'я, особистісно орієнтованого формування культури здоров'я учнівської молоді, комплексного підходу у підготовці до активного життя. Ця відповідальна місія покладесться на фахівців у галузі фізичної культури та спорту.

Як зазначено у "Рекомендаціях щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивно-підготовки учнівської молоді на період до 2025 року" від 15.02.2021 року, у напрямі науково-методичного забезпечення необхідною умовою є "удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та інших працівників у галузі фізичного виховання; розроблення методичних рекомендацій з проведення уроків фізичної культури та фізкультурно-оздоровчих заходів з інноваційними підходами, з фізичної культури в домашніх умовах під час карантину та інших умов, що обмежують використання спортивних залів закладів освіти, спортивних клубів та майданчиків" [5].

Підготовка вчителів фізичної культури для сучасної школи, питання оновлення освітніх програм їхньої фахової підготовки, що зумовлені напрямами модернізації змісту вищої освіти, висвітлюється у наукових доробках В. Андрущенко, О. Ажиппо, В. Бондаря, Р. Карпюка, Н. Степанченко, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шияна та інших. За обґрунтованими твердженнями таких науковців, як Л. Ващенко, Ю. Вихляєв, В. Григоренко, Г. Грибан, С. Єрмаков, Т. Круцевич, Н. Кузьміна, О. Марченко, Т. Петровська, В. Платонов, Г. Хозяїнов, А. Цьось тощо, підготовка фахівців для сфери освіти реалізується на засадах глибокої поваги до особистості студента, врахування особливостей інтелектуального розвитку майбутнього педагога, ставлення до нього як до свідомого та відповідального суб'єкта фахової підготовки, творця ціннісного ставлення до здоров'я людини, молодого покоління, який усвідомлює свою місію, ставлення і повагу до інших людей, своїх майбутніх вихованців.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні питань взаємодії суб'єктів освітнього процесу професійно-педагогічної підготовки фахівців у галузі фізичного виховання. Методологічною основою є системно-структурний підхід до вирішення зазначеної проблеми. У процесі дослідження ми використовували такі методи, як аналіз, синтез, класифікація, опитування, порівняння, моделювання, узагальнення.

Систему фахової підготовки вчителя ми проєктували та теоретично обґрунтовували як соціально-педагогічну форму диверсифікації (від. лат. diversification – зміна, розвиток) професійно-педагогічної освіти, на засадах якої викладач педагогічного університету має реальну можливість технологічного структурування, ситуативно-варіативної, суб'єкт-суб'єктної організації пізнавально-виховної діяльності студентів,

особистісно орієнтованого формування їхньої фахової компетентності, майстерності, професійних обов'язків, педагогічної діяльності. Вони дидактично перебувають у межах державної освітньої типології, затверджених стандартів професійно-педагогічної підготовленості вчителя закладів загальної середньої освіти певного фаху, основних характеристик та критеріїв керованого розвитку форм, методів і педагогічних технологій фахової освіти, які гарантовано забезпечують її системність, структурованість, функціональність, ієрархічність, емерджентність та релятивність у сучасному освітньому просторі.

Структурована науково-методична система фахової підготовки вчителя фізичної культури забезпечує особистісно орієнтоване формування його педагогічної майстерності як персоніфіковане духовно-інтелектуальне утворення відповідних загальнонаукових та фахових знань, синтез соціальної психолого-педагогічного, здоров'ятворчого мислення, розвитку професійно-педагогічних здібностей, морально-етичних якостей особистості. На цих засадах педагог набирає системної здатності до продуктивного вирішення когнітивних, аксіологічних, практикологічних, суспільно-соціальних, професійно-орієнтаційних завдань, що утворюють зміст освітніх, виховних, розвиваючих, оздоровчих, соціалізуючих цілей його фахової практики.

Перед викладачем закладу вищої освіти постає завдання організації такої спільної діяльності, яка б спрямовувалася на практичні дії з формування професійних якостей майбутнього педагога, удосконалення техніки виконання вправ у вибраному виді спорту. Зміст занять з надання науково-практичної інформації будується таким чином, щоб студенти аналізували, виокремлювали головне, сприймали надані рекомендації до практичного вирішення навчально-виховних завдань, фахового зростання та самовдосконалення, а фізичне виховання визначається як пріоритетний напрям розвитку здорової нації [4; 6; 7; 9].

Дані опитування студентів III курсу факультету фізичного виховання свідчать про те, що необхідність знань з управління навчально-пізнавальною діяльністю учнів і місця вчителя у цьому процесі та набуття практичних навичок оволодіння загальними прийомами педагогічної техніки для себе виділяють 81,3% студентів. Розуміння адекватності методів і прийомів зазначеній меті і змісту навчання, специфіки їх використання у процесі викладання навчального предмета "Фізична культура" – 76,2%. Орієнтацію в нових формах організації навчання, їхній суті й умовах успішного використання у викладанні визначили 60,0% студентів.

Спираючись на отримані дані, ми можемо констатувати той факт, що професійно-педагогічна підготовка кадрів для галузі фізичного виховання та спорту має актуалізувати взаємодію суб'єктів освітнього процесу, що спрямована не тільки на отримання базових науково-методичних знань, але і на створення і впровадження нововведень, які мобілізують внутрішні ресурси педагогічної системи, приводять до підвищення результативності фахової підготовки, організації оновленої педагогічної практики.

Для отримання студентами факультетів фізичного виховання базових наукових та професійних знань, досягнення й удосконалення особистих спортивних результатів саме організаційно-педагогічна діяльність викладачів закладів вищої освіти повинна полягати у якісній реалізації їхніх професійних функцій [3; 7]. Значну роль у цьому процесі відіграє діалогово-комунікативна взаємодія на рівні "викладач – студент", "студент – викладач", "викладач – аудиторія". Найбільший вплив на формування професійно-педагогічних якостей та пізнавальну діяльність студентів мають модульно-структуровані педагогічні технології, які передбачають професійне спілкування суб'єктів навчально-тренувального процесу та мають такі психолого-педагогічні характеристики:

- свідомо разом з педагогом студенти створюють позитивну психоемоційну атмосферу заняття ("позитивний мікроклімат");

- мету і завдання заняття студенти сприймають усвідомлено на рівні інтеріоризації та позитивних очікувань;

- актуалізуються опорні знання, уміння, навички, життєвий та спортивний досвід, ціннісні орієнтації до розвитку, корегування і збереження психосоматичного здоров'я, культури здоров'я особистості як духовно-соматичної та суспільно-соціальної цінності людини;

- студенти реалізують в умовах навчальних та практичних занять характерні навички: організованість, працьовитість, вмотивованість, співпрацю в мікрогрупах і малих групах, взаємодопомогу, співтворчість, відповідальність, фахову ідентичність, громадянську позицію, фахову рефлексію;

- під час навчання студенти усвідомлюють, аргументовано позиціонують особистісну діяльність майбутніх фахівців у галузі освіти, фізичної культури в розбудові ціннісного ставлення до психосоматичного здоров'я, здорового способу життя, індивідуальної концепції здоров'я, культури здоров'я особистості дітей, підлітків, дорослих, осіб похилого віку і осіб з особливими психічними, психомоторними та соціальними потребами;

- реалізують на рівні фахової транспозиції суб'єкт-суб'єктні взаємодії партнерів з професійно-педагогічної підготовки майбутніх бакалаврів, магістрів у галузі освіти і фізичної культури, які здійснюються на засадах сучасних інноваційних, інтерактивних педагогічних технологій особистісно орієнтованого підходу до професійної освіти зазначених фахівців;

- засвоюють сучасний, інноваційний педагогічний інструментарій вчителя фізичного виховання, який забезпечує ефективне вирішення освітніх, виховних, оздоровчих, корегувальних, реабілітаційних, спортивно-змагальних завдань фізичної культури, професійно орієнтованого фізичного та адаптивного виховання молодого покоління;

– студенти формують персоніфіковану концепцію особистісного психосоматичного здоров'я, виховують індивідуальну культуру здоров'я, розвивають духовно-моральні та фахові здібності, формують педагогічну культуру з ознаками їх освітньо-виховної транспозиції у фізкультурно-оздоровче середовище загальноосвітнього закладу та у загальну структуру національної освіти і фізичної культури на рівні створення організаційно-педагогічних умов ефективного формування ціннісного ставлення до здоров'я, культури здоров'я людини;

– учасники освітнього процесу розвивають особистісно орієнтовані здібності до діалогово-комунікативної діяльності, спілкування в процесі професійно-педагогічної підготовки, в умовах реальної навчально-виховної, фізкультурно-оздоровчої, спортивно-змагальної, корекційно-реабілітаційної, організаційно-управлінської практики системи національної освіти та фізичної культури [2].

Ми можемо зазначити методи, які вже стали класичними, а саме: “Мозковий штурм”, “Аукціон ідей”, “Вибери позицію”, “Знайди помилку”, а серед сучасних, більш поширених та ефективних, є “Віртуальна академія” (застосування онлайн-технологій освіти), участь у вебінарах, онлайн- конференціях, Інтернет-клубах. Значне місце в процесі професійно-педагогічної підготовки студентів факультету фізичного виховання відведено практичним заняттям та спортивно-педагогічному вдосконаленню.

Фронтальні методи викладач може використовувати на практичних заняттях з педагогічних дисциплін, але такі як “Велике коло”, “Навчаючи вчуся”, “Аналіз ситуації”, прийом “Ігрова провокація” можуть бути адаптовані до студентської аудиторії й доречні в ході практичних занять зі спортивних дисциплін та під час спортивно-педагогічного вдосконалення.

Структура інноваційного інструментарію професійно-педагогічної підготовки студентів факультетів, інститутів фізичної культури повинна базуватись на використанні сучасних методів і форм, спрямованих на розвиток професійної та інноваційної діяльності майбутніх педагогів. Саме вони сприяють ефективності навчання, засвоєнню нової інформації й формуванню актуальних особистісних і професійних якостей вчителя [1; 3; 9]. Проблема ефективного засвоєння студентами спеціальної інформації, розвитку у них педагогічних навичок зумовила необхідність впровадження інтерактивних педагогічних технологій, які моделюють реальні умови суспільно-соціального та психосоматичного життя.

Характерною особливістю інтерактивних педагогічних технологій є не тільки діалог, але і полілог, під час якого відбувається постійне спілкування між учасниками навчального процесу, надається можливість особистісного розвитку та реалізації професійно-педагогічних здібностей.

Метод взаємонавчання передбачає таку форму співпраці, коли один студент у процесі навчальної діяльності виконує функції викладача, а інші перебувають у ролі учнів. У цій ситуації дієвими формами інтерактивної діяльності студентів є мікрогрупи (до 4–5 осіб). На занятті моделюється діяльність учителя, контролюється діяльність малих груп, в яких заохочується та стимулюється взаємодопомога, взаємний обмін інформацією, знаннями, особистим практичним та змагальним досвідом. Значно підвищується рівень культури спілкування, створюється позитивний психоемоційний клімат, покращуються міжособистісні стосунки студентів і викладача, що зумовлює формування у них позитивної самооцінки, яка є структурним психоемоційним компонентом мотиваційної сфери професійно-педагогічної підготовки. Удосконалення суб'єкт-суб'єктних відносин в освітньо-виховному процесі викладач повинен реалізовувати через пізнавально-виховне спілкування студентів шляхом оптимального моделювання (планування) його цільового, змістового, організаційно-технологічного компонентів.

Цікавим є метод пробних переміщень, що передбачає створення умов, які максимально наближені до наявних у педагогічному колективі освітніх закладів посад, посадових обов'язків та дають змогу студенту «виконувати» функції відповідно до посади, на яку його “призначено” або переміщено. Студенти набувають та вдосконалюють управлінські навички, які можуть особисто продемонструвати під час проведення фрагменту лекції, практичного заняття.

Технологія “Дизайн-мислення” (частіше застосовується дизайнерами) може використовуватись як під час аудиторних занять, так і позааудиторних, заснована на особистісно орієнтованому підході, у якому використовують методи й процеси мислення, проєктування, ствердження особистої позиції у певних питаннях. Вона включає у себе творчий підхід, що поєднується з критичним мисленням студента, аргументацією своєї точки зору, поєднуючи ґрунтовний аналіз, обговорення та вирішення проблеми.

Отже, системне вдосконалення суб'єкт-суб'єктних відносин в освітньому процесі викладач реалізує через пізнавально-виховне спілкування студентів шляхом вибору оптимального моделювання (планування) його цільового, змістового, організаційно-технологічного компонентів. Суб'єкт-суб'єктні взаємини під час навчання забезпечують співпрацю викладача та студентів для досягнення зазначеної навчальної і виховної мети.

Свідоме втручання викладача з метою оптимізації пізнавально-виховної діяльності студентів в умовах взаємодії суб'єктів освітнього процесу забезпечує продуктивне, випереджене та гарантоване досягнення запланованих результатів фахової підготовки на рівні академічних знань, фахових компетентностей, педагогічної майстерності, культури.

Використана література:

1. Інноваційні технології фізичного виховання студентів : навчальний посібник / за заг. ред. Вихляєва Ю. М. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2018. 543 с.
2. Григоренко В. Г., Григоренко Г. В. Особистісно орієнтовані педагогічні технології фахової підготовки вчителя фізичної культури : навчальний посібник. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2017. 233 с.
3. Лубышева Л. И. Подготовка научно-педагогических кадров в условиях современного физкультурно-спортивного образования. *Теория и практика физической культуры*, № 2, 2020. С. 95.
4. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : монографія. Львів : Піраміда, 2016. 649 с.
5. Рекомендації щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки учнівської молоді на період до 2025 року. URL: <https://osvita.ua> (дата звернення: 03.02.2022).
6. Теорія і методика фізичного виховання : підручник для ВНЗ фізичного виховання і спорту / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Олімпійська література, 2008.
7. Тимошенко О. В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 420 с.
8. Хозяинов Г. И. Акмеология физической культуры и спорта: учебное пособие. Москва : Издательский центр "Академия", 2007. 208 с.
9. Цьось А. В., Балахнічова Г. В., Заремба Л. В. Сучасні технології викладання спортивних дисциплін : навчальний посібник. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. 132 с.

References:

1. Innovatsiyni tekhnolohiyi fizychnoho vykhovannya studentiv [Innovative technologies of physical education of students]: navchalnyi posibnyk / za zah. red. Vykhyayeva Yu. M. Kyiv : KPI imeni Ihorya Sikorskoho. 2018. 543 s. [in Ukrainian].
2. Hryhorenko V. H., Hryhorenko H. V. (2017) Osobystisno oriyentovani pedahohichni tekhnolohiyi fakhovoyi pidhotovky vchytelia fizychnoyi kultury [Personally oriented pedagogical technologies of professional training of a teacher of physical culture]: navchalnyi posibnyk. Sloviansk: Vyd-vo B. I. Matorina. 233 s. [in Ukrainian].
3. Stepanchenko N. I. (2016) Systema profesiynoyi pidhotovky uchyteliv fizychnoho vykhovannya u vyshchych navchalnykh zakladakh [The system of professional training of teachers of physical education in higher educational institutions]: monohrafiya. Lviv: Piramida. 649 s. [in Ukrainian].
4. Lubysheva L. I. (2020) Podgotovka nauchno-pedagogicheskikh kadrov v usloviyakh sovremennogo fizkulturno-sportivnogo obrazovaniya [Preparation of scientific and pedagogical personnel in contemporary physical education and sports education]. *Teoriya i praktika fizicheskoy kultury*. No. 2, S. 95 [in Russian].
5. Rekomendatsiyi shchodo stratehichnogo rozvytku fizychnoho vykhovannya ta sportyvnoyi pidhotovky uchnivskoyi molodi na period do 2025 roku [Recommendations on strategic development of physical education and sports training of students for the period up to 2025]. Retrieved from: <https://osvita.ua> (data zvernennia: 03.02.2022).
6. Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya [Theory and methodology of physical education]: pidruchnyk / za red. T. Yu. Krutsevych. Kyiv: Olimpiyska literatura. 2008. [in Ukrainian].
7. Khozyaynov H. Y. (2007) Akmeolohiya fizycheskoy kultury i sporta [Akmeology of Physical Culture and Sports]: uchebnoe posobyе. Moskva : Izdatelskiy tsentr "Akademiya". 208 s. [in Russian].
8. Tymoshenko O. V. (2008) Optymizatsiya profesiynoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kultury [Optimization of professional training of future teachers of physical culture]: monohrafiya. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. 420 s.
9. Tsos A. V., Balakhnichova H. V., Zarembo L. V. (2010) Suchasni tekhnolohiyi vykladannya sportyvnykh dystsyplin [Modern technologies of teaching sports disciplines]: navchalnyi posibnyk. Lutsk: VNU im. Lesi Ukrayinky. 132 s. [in Ukrainian].

Hryhorenko H. V., Hryhorenko D. P. Interaction of the subjects of educational process of professional-pedagogical training of specialists in the field of physical education

The article is of an analytical nature, the purpose of which is to theoretically substantiate the issues of interaction of subjects of the educational process of professional and pedagogical training of specialists in the field of physical education. It is noted that professional and pedagogical training of specialists in physical education is aimed not only at obtaining basic scientific and methodological knowledge, but also at creating and implementing innovations that mobilize the resources of the pedagogical system, lead to an increase in the effectiveness of professional training. It is noted that the greatest influence on the formation of professional and pedagogical qualities and cognitive activity of students is provided by pedagogical technologies that provide for professional communication of subjects of the educational and training process. A significant role in it is played by dialogue and communication interaction at the level of "teacher – student", "student – teacher", "teacher – audience". Examples of classic and modern, more common and effective methods are given, including: "Virtual Academy", participation in webinars, online conferences, Internet clubs. Teacher modeling classes are widely used, where the activities of small groups are monitored, where mutual assistance, mutual exchange of information, knowledge, and personal practical experience are stimulated. Significantly increases the level of communication, creates a positive psychoemotional climate, improves interpersonal relations between students and teachers, which causes the formation of their positive self-esteem, which is a structural psychoemotional component of the motivational sphere of professional and pedagogical training. The method of trial relocations involves modeling positions, job responsibilities, which allow the student to "perform" functions in accordance with the position for which "assigned". It is noted that students develop abilities for dialogue and communication activities, communication in the process of professional and pedagogical training in terms of educational, physical culture and health, sports and competitive practice. The generalized position that the subject-subject relations during training provide cooperation of the teacher and pupils for achievement of the educational purpose.

Key words: professional and pedagogical training, communication, methods, pedagogical technologies.